

Kuidas

taimi teadusliku taime-
kogu (herbariumi) jaoks
korjata ja kuiwatada.

Eesti Üliõplaste Seltsi kirjastus.

6826

Trükitud „Postimehe“ trükikojas, Tartus.

A-10077

1. Üleüldised juhtnõõrid.

Rorjaja ümbruse taimede tundma õppimiseks on tarwis, et ta kõik taimede asukohad läbi waataks. Peasjalikult on taimede elukohad järgmised: merede ja jõgede kaldad; mered, järwed, niihästi jookswad kui ka seiswad weed, magedad weed ja soolased; sood, turbblasood, kuiwad ja niisked heinamaad; kaljud, kiwised maad; liiwa-maad; teed ja tee-ääred; wõsastikud, metsad, põllud, kesad, aiad, prügihunikud ja mõned muud kohad, kus iseäralisi taimi leida wõiks. Tähtis on ka metsade üksikult tundma õppimine. Igas

metsas wõib ise oma taimeriiik olla, näituseks, okaspuude metsades on isesugused taimed, lehtpuude metsades jälle teistsugused. Niisamuti, mitmesuguseid taimi leidub heinamaadel.

Kõige paremaks korjamise ajaks wõib kuiwa ja selget ilma soowitada; wihmase ilmaga korjatud taimed lähewad pea alati mustaks, niisama sünnib kaste ajal korjatud taimedega.

Kui ühe maakoha taime elu põhjalikumalt tundma õppida tahetakse, siis peab seda kohta sagedasti waatamas käima, nii et wõimalus oleks taimede ülestulemist, õitsemist ja walmimist tähelepanna. Nii näituseks wara kewade on kõige parem mitmesuguste umbrohude, terawiljade, siis weel mitmete puude, nagu wahtra, jalaka, kuuse ja männa loomade korjamiseks. Puudest kewadel õitsewad pajud, lepad ja mõned teised, põesastest — nāsiniin (*Daphne*), taimedest — külmaalused (*Anemone hepatica*), tuulekannikesed (*Anemone nemorosa*), hiljemini wõilill (*Taraxacum*) ja palju teisi. Neid wõib harilikult lõunapoolsetes päikesepaistelistes kohtades leida. Suwe algusel

on juba walminenuid seemneid leida. Suwe jooksul õitseb palju mitmesuguseid rahwa seas rohuna tarwitatawaid taimesid. Sügisel on seemnete saak rohke. Suwi ja wahest weel hilja sügise on rikas mitmesuguste seente poolest, kui ka nende korjamine raskendatud on, sest nende alalhoidmine on wäga tülikas. Niisamuti tuleb ka õitsmeta taimesid tähelepanna, nagu näit. sõnajalgu, kuuskheinu, samblaid jne. Talwel ei ole palju näha. Wõib ainult oksade kuju puude juures tähelepanna, mis talwel rohkem silma paistab, kui puud raagus on.

II. Korjamine.

Enne kui taimede korjamine käsile wõtakse, tulewad selleks tarwilikud abinõud muretseda. Kõige tarwilisemad asjad taimede korjamise juures on: nuga, wäikene käsilabidas, taime toru (ботанизирка), taskuraamat, wäikesed paberi lehekesed ja pliiats. Nuga, ehk ka wäikseid aedniku käärisid tarwitatakse taime oksade lõikamiseks, labidat — taime

maa seest wäljakaewamiseks, sest paljude taimede määramise juures on ka juured wäga tähtsad; noaga ehk kääridega äralõigatud taimede osad, ehk wäljakaewatud taimed pandakse käsikorwi, ehk iseäralise selle tarwis tehtud plekist toru (ботанизирка) sisse ehk otsekohe kuiwatamiseks paberi wahele, papist ümbriku sisse. Papist ümbrikka wõi kaanesid wõib ka ise kergesti järgmiselt walmistada. Wõetakse kaks kaunis paksu papitükki, nimelt nii suurt, kui need paberi lehed mille wahele taimed pandakse. Niisuguse papitüki iga nurga sisse lõigatakse noaga pragu, millest pael läbi aetakse, nii, et raamatu kaante sarnane mapp saab. Paela lahtised otsad wõib tarwilisel korral kinni siduda. Selle paela abil on siis hää neid kaanesi ühes nende wahel olewate taimedega üle õla wisata. Wihma eest kaitsmiseks wõib mappi wahariidega üle tõmmata. Iga paberi wahele pandud taimetele lisatakse wäikene tähekene juurde, mille pääle taime korjamise aeg ja kaswamise koht ära tähendatud on.

Kuiwatamiseks on kõige päält kuiwatamise paberit tarwis. See peab kuiw, pehme

ja liimita olema. Kõige parem kuiwatamise paberitest on muidugi filtriir-paber, mida apteekidest ehk rohupoodidest saada võib, aga et ta väga kallis on, siis pruugitakse selle asemel kas wanu ajalehti, pakkimise paberit, ehk mõnda muud paberit, mis pehme ja liimita ehk õige vähese liimiga on. Parema on kui kõik paber, mis kuiwatamiseks tarvitatakse, ühesuurusteks tükkideks on lõigatud ja väikestesse pakidesse on jagatud; iga pakis 3—5 kokkukäänatud lehte. Kõige sündsam suurus oleks hariliku kirjutuspaberi poogna suurus. Kui ühe korraga palju taimi kuiwatada tahetakse, siis peab niisuguseid kuiwatamise paberi pakikesi suur hulk tagavaraks olema, sest iga 4—5 tunni ehk kõige hiljem õö-päewa tagant peab taimi pakikeste wahelt välja wõtma ja uute paberi pakikeste wahel panema, sest esimesed pakid on juba niisked. Need niisked paberi pakikesed pandakse kas niisama, kui pesu, nõõride pääle kuiwama, wõi kuiwatatakse teisel teel ära, et siis neid järgmisel paberi wahetamisel jälle tarwitada wõiks.

Ex lib. natv.

Taimede kuiwatamise juures on ka veel

tarwilik press wõi mõni teistsugune wajutis, sest ilma wajutiseta kuiwatatud taimed ei saa mitte siledad ja sirged, waid kortsuwad ära. Kõige hõlpsam on laudade wahel kuiwatamine. Wõetakse koks kuiwatamise paberite suurust lauafükki; ja pandakse siis paberid, kus taimed wahel on, riita nende laudade wahele — ja laudadega wajutuse alla. Wajutiseks wõetakse kas mõni kaalu pomm, ehk, kõige hõlpsam, paar telliskiwi. Et telliskiwid paberit ega käsa ära ei määriks, kleebitakse neile paber ümber.

Korjamisel wõib ühte taime 2—3 fükki wõtta, sest wõib juhtuda, et mõni neist rikki läheb. Taim, mis kuiwatamise tarwis wõetakse, peab selle taime liigist meile terwe, selge pildi andma, ta tuleb, kui wõimalik, ühes juurte, õite ja wiljaga korjata. Et walminud wili kergesti pudeneb, on korjamiseks poolwalminud wili sündsam. Kui taime wars ehk juur liig jäme on, ehk jälle wili liig lihaw on, siis lõigatakse nad pikuti pooleks ja tarwilisel korral kaabitakse ka muist tuuma seest wälja. On ühel taimel kahesuguseid lehta, siis peawad mõlemad taimele kaasa pandama.

Ei leidu õisi, lehti ehk midagi muud tähtsat jagu ühe taime küljes koos, siis võetakse neid teiste sellestsamast liigist taimede küljest ja pandakse esimesele lisaks.

Taimi, mis kasvamisel oma kuju muudavad, peab igal kujul korjama. Näituseks tilkhein, mis ennast suvel kuuskheinaks muudab (equisetum arvense).

Kaks kord tuleb ka neid taimi korjata, mis enne lehteminemist õitsevad. Enne õisi ja pärast sellesama taime otsast oksakene lehtedega. Niisugused on näituseks: küüwits, paju, sarapuu, lepapuu jne.

Enne kuiwama panemist peab taimede juured mullast ära puhastama ehk pesema. Liig lihawaid warsi võib keskelt lõhki lõigata, sisu väljakaapida ja pooli üksikult kuiwatada.

Kui taim oma pikkuse pärast lehe wahele ära ei mahu, tuleb tema wart murda või kokku käänata, ehk sellest ainult tähtsamad osad võtta.

Et okaspuude okkad kuiwatamisel ära ei pudeneks, peab nende puude oksakesi enne

kuiwama panemist natukene kōwa piirituse ehk keewa wee sees hoidma.

III. Kuiwatamine.

Taimede kuiwatamise ülesanne on, taimi nii alalhoidwaks teha, et taim oma wärwi ja kuju poolest wõimalikult wähe sarnadusest elawa faimega kaotaks. Kuiwatamise wiisid on mitu.

Kõige lihtsam taimede kuiwatuse wiisidest on paberi wahel kuiwatamine, nagu eespool kirjeldatud.

Kuiwatamise laudade wahel tulewad taimed oma paberis nõnda ärajaotada, et neid mõnes kohas liig hunikus ei oleks, waid et kõik kohad ühetaoliselt wajutuse all oleks. Kui taimed õige õrnad on, siis peab wajutis kergem, on aga taimed tugewamad, siis peab ta sedawõrd ka raskem olema. Teise wõi kolmanda paberite wahetamise juures tulewad taimed nii ära jaotada, et tooremad üksteise lähedale seatakse, et siis pärastiste wahetamise juures just neid silmas wõiks pidada.

Esimeste paberi pakikeste wahetamise juures peab järele waatama, kas taimed küllalt sirgesti paberi lehtede wahel seisawad, ja kui tarwis, neid õigesti seadma. Peab ka tähelepanema, et taime üksikud jaod ülestikku ei oleks, nii lähewad nad kuiwatamisel mustaks. Ei saa seda mitte ära hoida, peab üksikute ülestikku olewate taimejagude wahel kuiwatuse paberit pandama.

Juurte ehk paksuõiteliste ehk lehtliste taimede kuiwatamiseks on wäga häa kuiwatamine õlist wabastatud puuwilla padjakeste wahel. Neid puuwilla wõib haawa puuwillade (гигроскопическая вата) nime all apteekidest ehk rohupoodidest saada. Õhukesest n. n. siidipaberist tehtakse tarwilises suuruses ümbrikud, täidetakse tolli paksuse puuwilla korraga ja tarwitatakse neid padjakesi kuiwatuse paberi lehekeste asemel. Puuwilla pakikeste wahel on wõimalik isegi paksuõielisi taimi, nagu astrid loomulikus wärwis kuiwatada.

Kuiwatuse wiisidest wõiks siin weel ühte nimetada, nimelt kalewi wahel kuiwatamist.

Ostetakse mõni arsin kõige odavamal kalewit, lõigatakse pikuti pooleks ja mähitakse kuiwatuse paberi lehtede suuruse lauakese ümber; iga keeru wahel mahutatakse aga paberileht taimega. 10—12 tunni jooksul wõetakse see kalewitükk lahti ja mässitakse needsamad taimed teise, kuiwa kalewitüki sisse. Päikese walgel ei ole teist kalewitükki tarwisgi, waid seesama kuiwatatakse päikese käes ruffu ära ja taimed mässitakse jälle sellesama sisse.

Missugune neist eelnimetatud kuiwatamise wiisidest kõige parem on ja missuguste taimede juures, seda õpetab töö ise. Kui taimed ära on kuiwatud, siis pandakse nad puhta paberi lehtede wahel, milledega neid taimedekogusse (herbariumi) mõeldakse panna. Et nad ilusasti paigal seisaks, wõib taimi paberi lehtede külge weel kitsaste paberiribakeste abil, mis mitmest kohast üle taime kleebitakse, kinnitada. Lehe pääle, kuhu taim paigutatud, kirjutatakse taime ladina- ja eestikeelne nimi. Kes taime korjamise ja kuiwatamise wiisidega kui ka herbariumi kokku-

seadmisega tahab täielikumalt tutawaks saada, sellele wõib järgmisi hallikaid soovitada :

1. Программы и наставленія для наблюденій и собиранія коллекцій по Геологiи, Почвовѣдѣнiю, Зоологiи, Ботаникѣ, Сельскому Хозяйству, Метеорологiи и Гидрологiи.

Цѣна 2 руб. СПБ. Изданіе Императорскаго Общества Естествоиспытателей.

(Wäga hää juhatusе kiri looduse teadliste kogude kokkuseadmiseks.)

2. С. Ростовцевъ. Какъ составлять гербарій?

Краткое руководство къ собиранію тайнобрачныхъ и явнобрачныхъ растеній. 30 коп.

3. П. В. Сюзевъ. Наставленіе для собиранія и засушиванія растеній для гербарія. (Приложеніе къ протоколамъ Общества Естествоиспытателей при Императорскомъ Юрьевскомъ Университетѣ). Цѣна 10 коп.

4. П. Маевскій. Флора средней Россіи. Иллюстрированное руководство къ опредѣленію среднерусскихъ сѣменныхъ и сосудистыхъ споровыхъ растений. М. 1902. Цѣна 3 р. 50 коп.

5. J. Klinge, Flora von Est-, Liv- und Curland. Reval, 1882. Hind 2 rbl. Trükitud Kluge ja Ströhmi kulul.

(Mõlemad viimased raamatud on taimede äramääramiseks väga sündsad.)

A

A-10077

i
N